

Курманалиева А.О., Керимбай уулу М.

**АРАЛЫКТАН ОКУТУУДА
ИНФОРМАЦИЯЛЫК-КОММУНИКАТИВДИК ТЕХНОЛОГИЯНЫ
КОЛДОНУУ КӨНДҮМДӨРҮН КАЛЫПТАНДЫРУУ**

Курманалиева А.О., Керимбай уулу М.

**ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ ПРИМЕНЕНИЯ
ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ
В ДИСТАНЦИОННОМ ОБУЧЕНИИ**

A.O. Kurmanalieva, Kerimbai uulu M.

**FORMATION OF SKILLS FOR USING
INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES
IN DISTANCE LEARNING**

УДК: 378.06:7(574)

Макалада азыркы тапта бүтүндөй дүйнө жүзүндө *e-learning* деген аталышка ээ болуп калган окутуунун Интернет тармактары аркылуу жүргүзүлгөн электрондук формасы тууралуу жана информациялык-коммуникативдик технологияны колдонуу көндүмдөрү каралган. ЮНЕСКОнун адистери «интернет менен мультимедианын жардамы аркасында жүргүзүлүүчү окутуу» деп сыпаттап жүргөн окутуунун салтка айланбаган бул формасы өзүнүн калыптануу жолунда эки этапты басып өткөндүгү белгиленген. Электрондук окутууда модулдарды түзүү үчүн программалык камсыздоо каражаттары көрсөтүлдү. Таалим тарбия берүү маселеси боюнча педагогика илиминдеги изилдөө иштеринин мисалында салыштыруу менен азыркы аралыктан окутуунун шарттары каралды. Аралыктан окутууда синхрондук жана асинхрондук ыкмаларды колдонуу, ошондой эле окутуучулардын жана студенттердин информациялык-коммуникативдик технологияны колдонуунун деңгээлдери менен көрсөтүлүп берилген. Ал деңгээлдер төмөнкү, ортоңку жана жогорку деңгээлдер болуп бөлүнгөнү көрсөтүлдү.

Негизги сөздөр: электрондук окутуу, аралыктан окутуу, информациялык-коммуникативдик технология, асинхрондук-синхрондук ыкмалар, интернет, санариптештирүү.

В статье рассматриваются навыки использования информационно-коммуникативной технологии и об электронной форме обучения, проводимого через Интернет-сети, которая в настоящее время получила название *e-learning* по всему миру. Специалисты ЮНЕСКО отмечают, что эта необычная форма обучения, которую специалисты описывают как «обучение, проводимое с помощью мультимедиа с интернетом», прошла два этапа на пути своего становления. В электронном обучении показаны средства программного обеспечения для создания модулей. На примере исследовательской работы в области педагогики по

вопросам обучения и воспитания были рассмотрены условия современного дистанционного обучения. Дистанционное обучение представлено применением синхронных и асинхронных методов, а также уровнями применения информационно-коммуникативных технологий преподавателями и студентами. Было показано, что эти уровни подразделяются на низкий, средний и высокий.

Ключевые слово: электронное обучение, дистанционное обучение, информационно-коммуникативные технологии, асинхронно-синхронные методы, интернет, цифровизация.

The article discusses the skills of using information and communication technology and about the electronic form of education conducted through the Internet network, which is currently called *e-learning* around the world. *E-learning* shows software tools for creating modules. UNESCO experts note that this unusual form of education, which experts describe as "training conducted using multimedia with the Internet", has passed through two stages on the way to its formation. On the example of research work in the field of pedagogy on taalim education, the conditions of modern distance learning were considered. Distance learning is represented by the use of synchronous and asynchronous methods, as well as the levels of application of information and communication technologies by teachers and students. It has been shown that these levels are divided into low, medium and high.

Key words: *e-learning*, distance learning, information and communication technologies, asynchronous-synchronous methods, Internet, digitalization.

Илим, билим улутка кут алып келе турган улуу мүлк экенин баарыбыз жакшы билебиз. Адам жашоосунда бул нерсеге эзелтен терең баа берип келген. Илим – окуу булагы, Билим өмүр чырагы демекчи, улуу жазуучу Ч.Т. Айтматов айткандай жан дүйнөбүздөгү сырдуу түйүндөрдү чечүүгө учур чактагы, өткөн

чактагы жана келечектеги турмушка серек салып байкоо жүргүзсөк, азыркы учурдун ушул кырдаалга карата аралыктан окутууда онлайндын оң жана терс жактарын байкоого болот.

Сиздерге маалым болгондой азыркы мезгилде дүйнө ыкчам өнүгүүдө, себеби адамзат баласы ошол интернетсиз жашоонун өзүнүн күнүмдүк турмуш тиричилигин элестете албай калды. Бул боюнча санариптик технологияны мамлекеттик башкаруу институттарына канчалык эртерээк киргизсек өлкөнүн өнүгүүсү ошончолук натыйжалуу болоору көрүнүп калды. Бул багытта өлкөнүн президентинин тапшырмасы менен Кыргызстандын 2019-2023 жылдарга карата санарипке өткөрүү концепциясы иштелип чыкканы коомчулукка белгилүү. Ошондой эле биздин өлкөнү санариптештирүү боюнча ар кыл жакшы иштер жүрүп жатат. Анын арасында мына бүгүнкү күндө баарыңыздарга маалым мектепте, жогорку окуу жайларда бала бакчаларда, орто окуу жайларда онлайн сабак өтүү жүрүп жатат. Онлайн окутуу деген бул интернет аркылуу компьютердин жардамында реалдуу убакытта түзмө түз окутуу болуп саналат.

Азыркы тапта бүтүндөй дүйнө жүзүндө e-learning деген аталышка ээ болуп калган окутуунун Интернет тармактары аркылуу жүргүзүлгөн электрондук формасына болгон кызыгуу зор. ЮНЕСКОнун адистери «интернет менен мультимедианын жардамы аркасында жүргүзүлүүчү окутуу» деп сыпаттап жүргөн окутуунун салтка айланбаган бул формасы өзүнүн калыптануу жолунда эки этапты басып өттү. 90-жылдардын орто ченинен 2005-жылга чейин окууга гана жеткиликтүү болгон компакт-дисктер тренинг, семинарларда байма-бай колдонулуп келингени маалым. Мындай компакт-дисктерди түзүү көп убакытты талап кылганы менен окутуучу менен окуучуларга интерактивдүү мүмкүнчүлүктөрдү кенен берген алгачкы новатордук идея болуп саналган жана булар чындыгына келгенде окутууда компьютердик технологияларды колдонуунун баштапкы үлгүсү болчу [2].

Көп өтпөй агартуу айдынында окуучуга өзү каалаган убакытта өз алдынча билим алуу мүмкүнчүлүгүн тартуу кылган окутуунун аралыктан окутуу формасы колдонула баштады. Дистанттык же аралыктан окутуунун пайдалуу жактары деп талдоочулар окутуу графигинин ийкемдүүлүгүн, өзүнүн жеке индивидуалдык планына таянып билим алууну, окутуучудан көз каранды болбогон билимдерди баалоонун объективдүү жолун, окутууда окутуучудан консультация алууну, жана билим алуунун мындай жолунун башкаларга караганда арзандыгын өз иликтөөлөрүндө баса белгилешет. Ошентсе да кийинки кездерде билим

берүүчүлөр да, билим алуучулар да электрондук окутууга ыктап жаткан учур.

Электрондук материалдарды колдонуучулардын эң көп бөлүгүн түзгөн студенттердин да окутуунун салтка айланбаган бул жолу тууралуу пикири көңүл толорлук экенин серепчилер айтышкан. Студенттер мындагы ийкемдүүлүк, убакытты сарамжалдуу пайдалануу, мезгилден артта калбай өсүп-өнүгүү, өндүрүштөн ажыратылбай билим алуу, электрондук курстун мазмунун модулдарга бөлүп окуп-үйрөнүү, так иштелген критерийлердин негизинде өз билимин баалоо, билим алуунун салыштырмалуу арзандыгы сыяктуу алгылыктуу идеяларга жогору баа беришкенин белгилеген [2].

Электрондук окутуу кантип ишке ашат? Билим алуучу алдын ала окуп чыгууга, карап чыгууга же угууга берилген тапшырмалардын мазмуну менен өздүк компьютерден же кол телефонуна таанышат. Тапшырмаларды аткаруу менен өз билимин өркүндөтөт. Анын билими компьютердеги баалоонун жана каттоонун автоматтык системасы аркылуу калыс бааланат. Учурда электрондук билим берүүнүн электрондук форум, Skype, ZOOM, Google Meet формалары кеңири белгилүү.

Электрондук окутууда модулдарды түзүү үчүн программалык камсыздоо зарыл. Адатта алар автордук программалар же куралдар деп аталат. Электрондук окутуунун модулдарын жайылтууга жана башкарууга чакырылган программалык камсыздоону окутууну башкаруу системасы деп атайбыз. Мындай борборлоштурулган системада маалымат бир чекиттен көптөгөн башка чекиттерге тарайт. Электрондук окутууга зарыл программалардын басымдуу бөлүгү – Google Classroom, TurboSite, ж.б. Электрондук окутууну башкарууда Moodle (LMS) системасы жана AVN порталдары колдонулат.

Мугалимдер, окутуучулар CourseLab курстарын түзүүгө жарамдуу болушу керек. Окутуучу түзгөн курстук тапшырмасын университеттин MOODLE же AVN серверине жайгаштыра алат. Биз сөз кылып жаткан электрондук окутуунун өнүгүү стратегиясы - керектөөлөрдү анализдөө, үйрөтүүчү максаттарды аныктоо, окутуунун мазмунун иштеп чыгуу, электрондук модулдарды орнотуу, жайылтуу жана анын жыйынтыктарын баалоо этаптарынан турат. Аралыктан окутууда синхрондук жана асинхрондук окутуу ыкмалары колдонулат.

Улуу педагог Ян Амос Коменскийдин ою боюнча [1]:

- Адамды ар тараптан өнүктүрүү үчүн, аны ар

тараптан үйрөнүү керек;

- Анын ички сезиминин талабын, руханий муктаждыгын билүү, аларды канааттандырууга болгон жекече жөндөмдүүлүктөрүн үйрөнүү керек.

Мындай пикирлер айтылып да жазылып да келе жатат. Бирок, учурдагы абал коомдогу студенттер менен мугалимдердин аң-сезиминдеги социалдык жана психологиялык өзгөрүүлөргө, жаңыча мамилелердин пайда болушуна алып келди. Алардын эң негизгилери педагогикалык технология жана компетенттүүлүк. Бул боюнча маалыматтар белгилүү аалым, профессор Э.Мамбетакуновдун изилдөөлөрүндө таамай көрсөтүлгөн.

Педагогикалык технологияны, эки өңүттө карап иш жүргүзсө болот [1]:

- Таалим-тарбия берүүнүн,
- Таалим-тарбия алуунун негизинде.

Таалим-тарбия берүү маселеси боюнча педагогика илиминде бир топ өлчөмдө изилдөө иштери аткарылып турат. Албетте, таалим-тарбия алуу маселеси окутуу деген терминдин көлөкөсүндө калгандай сезилет. Бул эң орчундуу жана көйгөйлүү маселе, б.а. студент (окуучу) педагогикалык процессти иштетүүгө даяр чийки зат катары эмес, өзүнүн кызыкчылыгы, жөндөмү, оң терс жактары бар, табияты татаал инсан катары каралууга тийиш. Бүгүнкү кырдаалга байланыштуу студенттер таалим-тарбиянын маани маңызын өздөрү сезбесе, муктаждыгы пайда болбосо, түшүнбөсө жана кызыкпаса, өзү окуп жаткан сабактын мазмуну жөнүндө түшүнүгү жок болсо (же атайылап көңүл бурбаса), мугалимдердин бүгүнкү күндөгү жасап жаткан, өтө баалуу деп эсептеген аракеттери эч качан оң натыйжа бербей калышы мүмкүн. Бул өз учурунда жөн гана кагаз бетиндеги отчетко гана жарашы мүмкүн. Бирок, онлайн сабактын ийгилиги жана натыйжасы көпчүлүк учурларда мугалимдердин да объективдүү себептерине байланыштуу болуп калган учурлар да жок эмес. Анткени, көптөгөн мугалимдер армиясы ошол таалим алуудагы мугалимдердин алдыңкы информатикалык билиминин жетишсиздигин моюнга алууга аргасыз болуп олтурабыз. Себеби, кандай программа менен, компьютер менен ж.б. мүмкүнчүлүктөрүбүздүн чектелүүсү. Эгерде мугалим андай болгондо, студенттердин сезими ойгонбой, биз каалаган компетенттүүлүгү дегеле калыптанбайт. Бул сыноо жалпы эле мугалимдердин учурдун талабына ылайык өзүнүн билими кайсы тараптан өстүрүү керек экендигине багыт берет. Жогоруда белгиленгендей студенттердин окуу ишмердүүлүктөрү окутуучулар-

дын иш жөндөмүнө жараша болмокчу. Сабак учурунда студенттер менен мугалимдердин өз ара аракеттеринин мүнөзү ар түрдүү болот.

Сабакта студенттерге окуу материалынын мазмунун айтып берсе [1]:

- Студенттер мугалимдин берген маалыматын угат
- Студенттер мугалимдин берген маалыматын кабыл алат.
- Студенттер мугалимдин берген маалыматын элестетет.
- Студенттер ойлонот

Ал эми азыркы убакытта, онлайн билим алуусунда бул касиеттер канчалык деңгээлде иш жүзүнө ашууда? Мугалим да, студент да өз көз карашы, мүмкүнчүлүгү, сезүүсү, түшүнүүсү, ой корутундулары так аныкталбай калган учурга кез келүүдө.

Себеби, биринчиден күтүүсүздөн онлайн окууга өтүү керек болгондуктан студенттер менен окутуучуларда техникалык каражаттар боюнча бир катар маселелер жаралды. Ноутбук, компьютерлердин жетишсиздиги менен уюлдук телефондорду иштетүү боюнча бир топ маселелер жаралып, аларды колдонуу көндүмдөрүнүн калыптанбагандыгы.

Экинчиден алыскы айылдарда интернетке байланышуу кыйынчылыктар туулду. Үчүнчүдөн Кыргызстан боюнча интернет ылдамдыгынын начар экендиги билинди. Бул мамлекеттик деңгээлдеги маселе. Ошондой эле азыркы мезгилдеги калктын социалдык абалы дагы таасир этти, себеби азыркы сиздерге маалым болгондой көп ата энелер контрагын эптеп төгүп жатканда кымбат баалуу телефондорду же болбосо компьютер ноутбуктар менен камсыз кылуу буларга бир топ кыйынчылыкка түштү.

Бирок, ошого карабастан бир топ жетишкендикке да ээ болдук. Мисалы окутуучуларга, студенттерге азыркы телефондун мүмкүнчүлүгүн пайдаланууга, алар менен ыкчам иштөөгө чоң жол ачылды. Компьютердик программаларды, видео сабактарды, онлайн сабактарды өтүү үчүн өз алдынча изилденүүгө жана үйрөнүүгө туш болдук. Ошондой эле билген адамдардан сурап, интернеттен окуп аз убакыттын ичинде көп нерсени өздөштүрүүгө жетиштик. Онлайн конференцияларды, практикаларды студенттер менен кайтарып байланыштар болуп сапаттуу сабактар өтүлүүдө. Учурда түзүлгөн кырдаалга жараша окутуучулар менен студенттер арасында байланышты жөнгө салууда ТалМУнун ТЭФнин окуу-методикалык кеңешинин талыкпай изденүүсүнүн натыйжасында азыркы учурга ыңгайлашкан бир топ баалуу маалыматтар жана са-

нариптик технологияларын (куралдарын) өздөштүрүүгө шарттарды түзүп, ар жумада онлайн семинар өтүлүүдө.

Аралыктан окутууда информациялык-коммуникативдик технология (ИКТ) окутуунун негизги куралы болуп кызмат кылууда. Андыктан заманбап мугалимдин сабагынын эффективдүүлүгү ИКТны колдонуу компетенттүүлүгүнө жараша болот, башкача айтканда, техникалык каражаттарды, маалыматтык жана коммуникациялык технологияларды колдонуу деңгээли, программалык каражаттарды өздөштүрүүсү менен бааланат. Анын негизинде колдонуучулардын ИКТ колдонуу деңгээлдери төмөнкүдөй үчкө бөлүп каралды.

Баштапкы деңгээл:

- Тесттик информацияларды түзүү жана иштетүү;
- Сандык таблицаларды түзүү жана иштетүү;
- Презентацияларды түзүү;
- Информацияларды иштетүүнүн тармактык технологиялары.

Ортоңку деңгээлдеги колдонуучулар:

- Сервистик программалар;
- Тексттик информацияларды түзүү жана иштетүү;

- Графикалык информацияларды түзүү жана иштетүү;
- Сандык таблицаларды түзүү жана иштетүү;
- Презентацияларды түзүү, мультимедиа технологияларын иштетүү;
- Локалдык жана глобалдык компьютердик тармактар менен иштейт;
- Информацияларды иштетүүнүн тармактык технологияларын колдонуу

Жогорку деңгээл:

- Өзүнүн ишмердүүлүгүнө ИКТны колдонуу;
- Билим берүү ишмердүүлүктө санариптик билим берүүчү ресурстарды (СБР) жана электрондук билим берүүчү ресурстарын (ЭБР) колдонуу;
- Билим берүү ишмердүүлүктө тармактык технологияларды колдонуу;
- ИКТны билимдерди баалоодо колдонуу
- Ишмердүүлүктү пландаштыруу үчүн ИКТны колдонуу.

Адабияттар:

1. Мамбеткунов Э. Сияев Т.М. Педагогиканын негиздери: - Б.: Айат, 2008. - 304 б.
2. Электрондук окутуунун артыкчылыктары. Кут билим. Коомдук-педагогикалык жана илимий-популярдуу газета: - Б.: 2018-03-02